

	Inventaris Wob-verzoek W16-08S								
		wordt verstrekt			weigeringsgronden				
nr.	document	reeds openbaar	niet	geheel	deels	10.1.c	10.2.e	10.2.g	11.1
	NTS2015254								
1	Aanvraagformulier				x		x	x	
2	Projectvoorstel			x					
3	Niet-technische samenvatting	x							
4	Bijlage beschrijving dierproeven			x					
5	DEC-advies				x		x	x	
6	Ontvangstbevestiging				x		x	x	
7	Advies CCD		x						x
8	Beschikking en vergunning				x		x	x	
9	Mail beschikking 26-11-2015				x		x	x	

14 OKT. 2015

Aanvraag Projectvergunning Dierproeven Administratieve gegevens

- U bent van plan om één of meerdere dierproeven uit te voeren.
- Met dit formulier vraagt u een vergunning aan voor het project dat u wilt uitvoeren. Of u geeft aan wat u in het vergunde project wilt wijzigen.
- Meer informatie over de voorwaarden vindt u op de website www.centralecommissiedierproeven.nl of in de toelichting op de website.
- Of bel met 0900-2800028 (10 ct/min).

1 Gegevens aanvrager

1.1	Heeft u een deelnemernummer van de NVWA? <i>Neem voor meer informatie over het verkrijgen van een deelnemernummer contact op met de NVWA.</i>	☒ Ja > Vul uw deelnemernummer in 25.000 / 254 ☐ Nee > U kunt geen aanvraag doen															
1.2	Vul de gegevens in van de instellingsvergunninghouder die de projectvergunning aanvraagt.	<table><tr><td>Naam instelling of organisatie</td><td>Sovon Vogelonderzoek Nederland</td></tr><tr><td>Naam van de portefeuillehouder of diens gemachtigde</td><td>[Redacted]</td></tr><tr><td>KvK-nummer</td><td>Inschrijfnummer 40534547 (organisatiecode: BIK: 913362 (milieuver))</td></tr></table>	Naam instelling of organisatie	Sovon Vogelonderzoek Nederland	Naam van de portefeuillehouder of diens gemachtigde	[Redacted]	KvK-nummer	Inschrijfnummer 40534547 (organisatiecode: BIK: 913362 (milieuver))									
Naam instelling of organisatie	Sovon Vogelonderzoek Nederland																
Naam van de portefeuillehouder of diens gemachtigde	[Redacted]																
KvK-nummer	Inschrijfnummer 40534547 (organisatiecode: BIK: 913362 (milieuver))																
1.3	Vul de gegevens van het postadres in. <i>Alle correspondentie van de CCD gaat naar de portefeuillehouder of diens gemachtigde en de verantwoordelijke onderzoeker.</i>	<table><tr><td>Straat en huisnummer</td><td>Toernooelveld</td><td>1</td></tr><tr><td>Postbus</td><td>6521</td><td></td></tr><tr><td>Postcode en plaats</td><td>6503 GA</td><td>Nijmegen</td></tr><tr><td>IBAN</td><td>NL57 RABO 0105117056</td><td></td></tr><tr><td>Tenaamstelling van het rekeningnummer</td><td>Sovon Vogelonderzoek Nederland</td><td></td></tr></table>	Straat en huisnummer	Toernooelveld	1	Postbus	6521		Postcode en plaats	6503 GA	Nijmegen	IBAN	NL57 RABO 0105117056		Tenaamstelling van het rekeningnummer	Sovon Vogelonderzoek Nederland	
Straat en huisnummer	Toernooelveld	1															
Postbus	6521																
Postcode en plaats	6503 GA	Nijmegen															
IBAN	NL57 RABO 0105117056																
Tenaamstelling van het rekeningnummer	Sovon Vogelonderzoek Nederland																
1.4	Vul de gegevens in van de verantwoordelijke onderzoeker.	<table><tr><td>(Titel) Naam en voorletters</td><td>[Redacted]</td><td>☒ Dhr. ☐ Mw.</td></tr><tr><td>Functie</td><td>[Redacted]</td><td></td></tr><tr><td>Afdeling</td><td>[Redacted]</td><td></td></tr><tr><td>Telefoonnummer</td><td>[Redacted]</td><td></td></tr><tr><td>E-mailadres</td><td>[Redacted]</td><td></td></tr></table>	(Titel) Naam en voorletters	[Redacted]	☒ Dhr. ☐ Mw.	Functie	[Redacted]		Afdeling	[Redacted]		Telefoonnummer	[Redacted]		E-mailadres	[Redacted]	
(Titel) Naam en voorletters	[Redacted]	☒ Dhr. ☐ Mw.															
Functie	[Redacted]																
Afdeling	[Redacted]																
Telefoonnummer	[Redacted]																
E-mailadres	[Redacted]																
1.5	(Optioneel) Vul hier de gegevens in van de plaatsvervangende verantwoordelijke onderzoeker.	<table><tr><td>(Titel) Naam en voorletters</td><td>[Redacted]</td><td>☐ Dhr. ☒ Mw.</td></tr><tr><td>Functie</td><td>Onderzoeker</td><td></td></tr><tr><td>Afdeling</td><td>[Redacted]</td><td></td></tr><tr><td>Telefoonnummer</td><td>[Redacted]</td><td></td></tr><tr><td>E-mailadres</td><td>[Redacted]</td><td></td></tr></table>	(Titel) Naam en voorletters	[Redacted]	☐ Dhr. ☒ Mw.	Functie	Onderzoeker		Afdeling	[Redacted]		Telefoonnummer	[Redacted]		E-mailadres	[Redacted]	
(Titel) Naam en voorletters	[Redacted]	☐ Dhr. ☒ Mw.															
Functie	Onderzoeker																
Afdeling	[Redacted]																
Telefoonnummer	[Redacted]																
E-mailadres	[Redacted]																

- 1.6 (Optioneel) Vul hier de gegevens in van de persoon die er verantwoordelijk voor is dat de uitvoering van het project in overeenstemming is met de projectvergunning.
(Titel) Naam en voorletters	☐ Dhr. ☐ Mw.
Functie	
Afdeling	
Telefoonnummer	
E-mailadres	
- 1.7 Is er voor deze projectaanvraag een gemachtigde?
- ☐ Ja > Stuur dan het ingevulde formulier *Melding Machtiging* mee met deze aanvraag
- ☒ Nee

2 Over uw aanvraag

- 2.1 Wat voor aanvraag doet u?
- ☒ Nieuwe aanvraag > Ga verder met vraag 3
- ☐ Wijziging op (verleende) vergunning die negatieve gevolgen kan hebben voor het dierenwelzijn
- Vul uw vergunde projectnummer in en ga verder met vraag 2.2
- ☐ Melding op (verleende) vergunning die geen negatieve gevolgen kan hebben voor het dierenwelzijn
- Vul uw vergunde projectnummer in en ga verder met vraag 2.3
- 2.2 Is dit een *wijziging* voor een project of dierproef waar al een vergunning voor verleend is?
- ☐ Ja > Beantwoord dan in het projectplan en de niet-technische samenvatting alleen de vragen waarop de wijziging betrekking heeft en onderteken het aanvraagformulier
- ☐ Nee > Ga verder met vraag 3
- 2.3 Is dit een *melding* voor een project of dierproef waar al een vergunning voor is verleend?
- ☐ Nee > Ga verder met vraag 3
- ☐ Ja > Geef hier onder een toelichting en ga verder met vraag 6

3 Over uw project

- 3.1 Wat is de geplande start- en einddatum van het project?
Startdatum	15 - 10 - 2015
Einddatum	15 - 10 - 2018
- 3.2 Wat is de titel van het project?
- Onderzoek naar terreingebruik van Zwarte Specht en Wespandief in Drenthe
- 3.3 Wat is de titel van de niet-technische samenvatting?
- Onderzoek naar terreingebruik van Zwarte Specht en Wespandief in Drenthe
- 3.4 Wat is de naam van de Dierexperimentencommissie (DEC) aan wie de instellingsvergunninghouder doorgaans haar projecten ter toetsing voorlegt?
Naam DEC	KNAW
Postadres	Amsterdam
E-mailadres	

4 Betaalgegevens

- 4.1 Om welk type aanvraag gaat het?
- ☒ Nieuwe aanvraag Projectvergunning € Lege
- ☐ Wijziging € Lege
- 4.2 Op welke wijze wilt u dit bedrag aan de CCD voldoen.
- ☐ Via een eenmalige incasso
- ☒ Na ontvangst van de factuur
- Bij een eenmalige incasso geeft u toestemming aan de CCD om eenmalig het bij 4.1 genoemde bedrag af te schrijven van het bij 1.2 opgegeven rekeningnummer.*

5 Checklist bijlagen

- 5.1 Welke bijlagen stuurt u mee?
- Verplicht
- ☒ Projectvoorstel
- ☒ Niet-technische samenvatting
- Overige bijlagen, indien van toepassing
- ☐ Melding Machtiging
- ☐

6 Ondertekening

- 6.1 Print het formulier uit, onderteken het en stuur het inclusief bijlagen via de beveiligde e-mailverbinding naar de CCD of per post naar:
- Centrale Commissie
Dierproeven
Postbus 20401
2500 EK Den Haag
- Ondertekening door de instellingsvergunninghouder of gemachtigde (zie 1.7). De ondergetekende verklaart:
- dat het projectvoorstel is afgestemd met de Instantie voor Dierenwelzijn.
 - dat de personen die verantwoordelijk zijn voor de opzet van het project en de dierproef, de personen die de dieren verzorgen en/of doden en de personen die de dierproeven verrichten voldoen aan de wettelijke eisen gesteld aan deskundigheid en bekwaamheid.
 - dat de dieren worden gehuisvest en verzorgd op een wijze die voldoet aan de eisen die zijn opgenomen in bijlage III van richtlijn 2010/63/EU, behalve in het voorkomende geval de in onderdeel F van de bijlage bij het bij de aanvraag gevoegde projectvoorstel gemotiveerde uitzonderingen.
 - dat door het ondertekenen van dit formulier de verplichting wordt aangegaan de leges te betalen voor de behandeling van de aanvraag.
 - dat het formulier volledig en naar waarheid is ingevuld.

Naam	
Functie	
Plaats	Nijmegen
Datum	21 - 09 - 2015
Handtekening	

Format

Projectvoorstel dierproeven

1. Dit format gebruikt u om uw projectvoorstel van de dierproeven te schrijven
2. Bij dit format hoort de bijlage Beschrijving dierproeven. Per type dierproef moet u deze bijlage toevoegen.
3. Meer informatie over het projectvoorstel vindt u op de website www.centralecommissiedierproeven.nl.
4. Of neem telefonisch contact op. (0900-2800028).

1 Algemene gegevens

1.1	Vul uw deelnemernummer van de NVWA in.	25.000
1.2	Vul de naam van de instelling of organisatie in.	Sovon Vogelonderzoek Nederland
1.3	Vul de titel van het project in.	Onderzoek naar terreingebruik van Zwarte Specht en Wespandief in Drenthe

2 Categorie van het project

2.1	In welke categorie valt het project.	☒ Fundamenteel onderzoek
		☒ Translationeel of toegepast onderzoek
	<i>U kunt meerdere mogelijkheden kiezen.</i>	☐ Wettelijk vereist onderzoek of routinematige productie
		☐ Onderzoek ter bescherming van het milieu in het belang van de
		☒ Onderzoek gericht op het behoud van de diersoort
		☐ Hoger onderwijs of opleiding
		☐ Forensisch onderzoek
		☐ Instandhouding van kolonies van genetisch gemodificeerde dieren, niet gebruikt in andere dierproeven

3 Algemene projectbeschrijving

3.1 Achtergrond

Licht het project toe. Beschrijf de aanleiding, de achtergrond en de context. Besteed aandacht aan de bij vraag 2 aangekruiste categorieën.

1. Geef in geval van 'wettelijk vereiste dierproeven' aan welke wettelijke eisen (in relatie tot beoogd gebruik en markttoelating) van toepassing zijn.
2. Geef in geval van 'routinematige productie' aan welk(e) product(en) het betreft en voor welke toepassing(en).
3. Geef in geval van 'hoger onderwijs of opleiding' aan waarom in dit project, in relatie tot het opleidingsprogramma en eindtermen, is gekozen voor dierproeven.

Nederland heeft een internationale verplichting voor actieve bescherming van soorten, welke voortkomt uit de Habitatrichtlijn, de Vogelrichtlijn en de Verdragen van Bern en Bonn. Alle gebieden die in Nederland zijn aangewezen onder de Habitat- en Vogelrichtlijn vallen onder het Natura 2000-netwerk. Voor elk Natura 2000-gebied zijn instandhoudingsdoelstellingen opgenomen. Met zo'n doelstelling wordt duidelijk hoeveel geschikt leefgebied er beschikbaar moet blijven, of hersteld moet worden voor de habitattypen en soorten waarvoor het gebied is aangewezen. In enkele gevallen kan het voorkomen dat binnen hetzelfde Natura 2000-gebied doelstellingen voor habitattypen en/of soorten met elkaar conflicteren. Dit is het geval in de Natura 2000-gebieden het Drents-Friese Wold & Leggelderveld en het Dwingelderveld in Drenthe. Het merendeel van de doelen in deze gebieden zijn gericht op behoud en ontwikkeling van open vegetatietypen. Een deel van het bos wordt omgevormd tot heide en parklandschap. Het risico bestaat dat de realisatie van deze doelen voor open vegetaties ten koste gaan van aan bos gebonden doelstellingen. Zo verdwijnt er door deze omvorming netto leefgebied voor twee van bos afhankelijke doelsoorten, namelijk de Zwarte Specht in beide gebieden en Wespendif in het Drents Friese Wold & Leggelderveld. Wespendif komt wel voor in het Dwingelderveld maar is geen doelsoort voor dit gebied. Zwarte Specht verblijft als standvogel jaarrond in ons land, Wespendif is een trekvogel die in Nederland broedt en overwintert in Afrika. Het betreft twee soorten die het afgelopen decennium in Nederland afnemen. De vraag is nu hoe binnen de besloten aanpassingen van de gebieden in Drenthe (gericht op meer open habitat) randvoorwaarden kunnen worden gecreëerd waarmee de geschiktheid van het gebied voor de doelsoorten Zwarte Specht en Wespendif niet achteruit gaat? Het idee is dat het verlies aan leefgebied van beide soorten gecompenseerd kan worden door in het resterende bos de kwaliteit te verbeteren zodat er feitelijk geen achteruitgang van de populatie optreedt. Het inleveren van kwantiteit moet dus opgevangen worden door een vergroting aan kwaliteit. De centrale vraag is of dit kan, en of daarmee dus de gunstige staat van instandhouding van beide soorten in de betreffende gebieden niet in het geding komt. Prolander, de provinciale uitvoeringsorganisatie voor beleidsopgaven in het landelijk gebied in de provincies Drenthe en Groningen, heeft aan onze vereniging gevraagd om ter beantwoording van deze vraag het terreingebruik van Zwarte Specht en Wespendif in het Drents Friese Wold & Leggelderveld en het Dwingelderveld in beeld te brengen. Welke habitats worden geprefereerd of juist ontweken, en wat zijn de kenmerken van deze locaties? Deze kennis is noodzakelijk om te kunnen bepalen welke maatregelen kunnen worden getroffen om de kwaliteit van het resterende leefgebied te verhogen, zodat de gunstige staat van instandhouding van beide soorten in de gebieden kan worden gewaarborgd.

Wilde vogels zijn zeer mobiel. Dit maakt het moeilijk het gedrag van individuele vogels over een langere tijdperiode te bestuderen. In principe is dat mogelijk via observaties, maar dat is een tijdrovende bezigheid, doordat telkens opnieuw de vogels moeten worden opgezocht en vervolgens zo goed mogelijk gevolgd. In een bosachtige omgeving is dat lastig en verdwijnt een individu snel uit beeld. Bovendien kunnen dit soort waarnemingen het beste op individueel niveau worden uitgevoerd, zodat rekening kan worden gehouden met individuele verschillen in gedrag. Geëigende methoden om vogels individueel herkenbaar te maken zijn het kleurringen of zenderen van vogels. Kleurringen is bij beide soorten echter geen optie, omdat voor ons doel de vogels daarmee onvoldoende frequent kunnen worden afgelezen. Zenders en loggers bieden hierbij uitkomst. In dit project is dan ook gekozen om in de te onderzoeken gebieden een aantal vogels van beide soorten individueel te volgen met behulp van GPS-loggers, waarbij door het jaar heen wordt vastgesteld welke delen van het bos worden gebruikt, wat de vogels daar doen (foerageren, broeden, slapen, enz.) en wat de kenmerken zijn van die plekken. Zeker voor wat betreft het voedselaanbod kunnen jaareffecten een grote rol spelen in het bosgebruik waardoor het noodzakelijk wordt hierover minimaal drie jaren gegevens te verzamelen om toevallige effecten van een bepaald jaar te beperken. In tegenstelling tot Wespendif is er nog maar weinig ervaring met het uitrusten van Zwarte Spechten met loggers. Dit project kan dan ook een belangrijke bijdrage leveren aan de kennis over de haalbaarheid van een goed systeem om het terreingebruik van Zwarte Spechten in het wild vast te leggen.

Het vertalen van positionele informatie van vogels naar adviezen voor beheer en bescherming is al voor een grote verscheidenheid van soorten en terreinen gedaan, zoals bijv. Grauwe Kiekendief, Steenuil en Ooievaar (Trierweiler *et al.* 2010, Van den Bremer *et al.* 2008, Roodbergen *et al.* 2011). De door de vogels bezochte plekken worden naderhand in het veld bezocht om zo te zien aan welke eisen het

leefgebied moet voldoen. De kans dat de adviezen voor beheer die worden opgesteld op basis van de in het onderhavige project uitgevoerde onderzoek naar terreingebruik van Zwarte Specht en Wespendif ook daadwerkelijk worden gevolgd is nagenoeg 100 procent. De terreinbeheerder heeft opdracht gegeven voor dit onderzoek en heeft vanuit Natura 2000 de inspanningsverplichting om de gunstige staat van instandhouding van Zwarte Specht en Wespendif in de betreffende gebieden te waarborgen.

Het project valt binnen het kader van fundamenteel onderzoek, aangezien het een belangrijke bijdrage aan de fundamentele kennis over de ecologie van Zwarte Specht en Wespendif levert. Daarnaast is het ook een vorm van toegepast onderzoek, waarbij de verzamelde kennis over het terreingebruik van beide soorten concreet wordt gebruikt voor het formuleren van beheersmaatregelen. Dit alles moet uiteindelijk leiden tot een verbeterde bescherming van Zwarte Specht en Wespendif in de betreffende gebieden, wat ook bijdraagt aan het behoud van de soorten op landelijk niveau.

Literatuur:

- Van den Bremer L., van Harxen R. & Stroeken P. 2009. Terreingebruik en voedselkeus van broedende Steenuilen in de Achterhoek. Sovon-rapport 2009/02. Sovon, Beek-Ubbergen.
- Roodbergen M., Nienhuis J. & Majoor F. 2011. Habitatvoorkeur van broedende Ooievaars in de IJsselvallei. SOVON-onderzoeksrapport 2011/16. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Trierweiler C., Drent R.H., Komdeur J. & Koks B.J. 2010. Home range and habitat selection of the endangered Montagu's Harrier *Circus pygargus* in NW-Europe: implications for conservation. In: Trierweiler C., Travels to feed and food to breed. The annual cycle of a migratory raptor, Montagu's harrier, in a modern world. Proefschrift, Rijksuniversiteit Groningen.

3.2 Doel

Beschrijf de algemene doelstelling en haalbaarheid van het project.

4. In het geval het project gericht is op één of meer onderzoeksdoelen: op welke vra(a)g(en) dient dit project antwoord(en) te verschaffen?
5. In geval het een ander dan een onderzoeksdoel betreft: in welke concrete behoefte voorziet dit project?

Binnen dit project kunnen twee hoofddoelstellingen worden onderscheiden, met daaronder een aantal onderzoeksvragen.

- I. Een verbeterd inzicht in het terreingebruik en het gedrag van Zwarte Specht en Wespendif in het Drents Friese Wold & Leggelderveld en het Dwingelderveld, waardoor deze soorten in eerste instantie daar (maar de verkregen gegevens kunnen ook gebruikt worden voor beheersmaatregelen van andere terreinen) beter kunnen worden beschermd. Binnen dit doel stellen we de volgende onderzoeksvragen:
 1. In wat voor een type boom nestelen ze?
 2. Waar wordt gevoerageerd en wat zijn de kenmerken van deze locaties?
 3. Welke delen van de gebieden worden niet door de vogels benut, en wat zijn de kenmerken van deze locaties?

De beantwoording van bovenstaande vragen moet uiteindelijk lijden tot beantwoording van de volgende onderzoeksvraag:

4. Welke beheersmaatregelen kunnen worden getroffen in het resterende bos in het Drents Friese Wold & Leggelderveld en het Dwingelderveld zodat de kwaliteit hiervan wordt verhoogd voor de doelsoorten Zwarte Specht en Wespendif?
- II. Evaluatie en validatie van onderzoekstechnieken. Binnen dit doel kunnen de volgende onderzoeksvragen worden gesteld:
 1. Hoe geschikt is een GPS-datalogger die op zonnecellen werkt voor het verzamelen van informatie over het terreingebruik van een soort als Zwarte Specht?
 2. Zijn er neveneffecten van het gebruik van GPS-loggers op Zwarte Specht, en zo ja, wat zijn die?
 3. Zijn in het geval van neveneffecten deze te voorkomen of te beperken? Zo nee, op welke wijze

kan dan toch de benodigde informatie over de soort worden verzameld?

Met betrekking tot de looptijd van het project kan worden gesteld dat binnen drie jaar voldoende informatie kan worden verzameld om bovenstaande doelstellingen te bereiken. Onze vereniging heeft de deskundigheid, expertise en infrastructuur in huis om het in deze aanvraag beschreven type onderzoek goed uit te voeren:

- Binnen onze vereniging is uitgebreide ervaring met het uitvoeren van veldonderzoek in het algemeen en ook specifiek met betrekking tot de doelsoorten Zwarte Specht en Wespendif aanwezig.
- De algemene kwaliteit van ons (veld)onderzoek wordt beoordeeld door onze Wetenschappelijke Begeleidingscommissie.
- We maken voor ons onderzoek gebruik van de nieuwste technieken en laatste wetenschappelijke inzichten, en investeren hierin via cursussen, trainingen en workshops gericht op kennisontwikkeling van ons personeel.
- De inhoudelijke kwaliteit van onze projecten wordt geborgd door een systeem van projectbegeleiders, in de regel (gepromoveerde) senior-onderzoekers.
- De resultaten van het onderzoek worden vastgelegd in een rapportage, die openbaar in te zien is op de website van onze vereniging. Ook worden resultaten steeds meer vastgelegd in (peer reviewed) artikelen.
- Dit alles hebben we verankerd in onze interne processen voor het ontwikkelen en uitvoeren van projecten. Hiervoor hebben we een kwaliteitsmanagementsysteem dat gecertificeerd is volgens de ISO-9001:2008 norm.

Na afloop van deze periode worden de zenders van de vogels verwijderd. Als mocht blijken dat de gezenderde vogels gebruikt kunnen worden voor een project van een andere vergunninghouder zal hierover met de DEC en IvD van onze vereniging en de DEC en de IvD van deze andere vergunninghouder contact worden opgenomen.

3.3 Belang

Beschrijf het wetenschappelijk en/of maatschappelijk belang van de hierboven beschreven doelstelling(en).

Maatschappelijk belang

1. Bescherming en beheer. Zowel Zwarte Specht als Wespendif nemen het afgelopen decennium af in Nederland. Er is een brede noodzaak voor effectievere bescherming, welke vanuit diverse nationale en internationale wetgevingen verplicht is. Voor het kunnen opstellen van effectieve(re) beschermingsmaatregelen is kennis over de ecologie van de soort essentieel. Binnen dit project wordt kennis vergaart over de factoren die van belang zijn voor het voorkomen van Zwarte Specht en Wespendif. Door die omstandigheden te verbeteren in het resterende leefgebied met behulp van beheersmaatregelen kan sturing worden aangebracht in de populatieomvang op deze locaties.
2. Onderzoek ten behoeve van bescherming en beheer kan tot toegepast onderzoek worden gerekend. De opgedane kennis wordt verspreidt onder belanghebbenden, zodat ook beheerders van (potentieel) leefgebied van Zwarte Specht en Wespendif buiten Drenthe profijt hebben van de resultaten.
3. Vogels worden door een groot deel van onze samenleving als maatgevend gezien voor de kwaliteit van onze leefomgeving. Verbreding van onze kennis over vogels draagt daaraan bij.

Wetenschappelijk belang:

1. Fundamenteel onderzoek
Naast een belangrijke bijdrage voor effectievere bescherming levert een verbeterde kennis over de ecologie van Wespendif en Zwarte Specht een bijdrage aan onze fundamentele kennis over de betreffende soorten.
2. Methodeontwikkeling
Naast het directe belang van de hierboven genoemde kennis die het project zal opleveren, wordt meer ervaring opgedaan met onderzoekstechnieken waardoor ook de mogelijkheden voor toepassing in toekomstig onderzoek worden vergroot. Het gaat hierbij vooral om het gebruik van loggers bij spechtachtigen, waar tot nu toe weinig ervaring mee is.

3.4 Onderzoeksstrategie

3.4.1 Geef een overzicht van de algemene opzet van het project (strategie).

Vooronderzoek

- Allereerst is achterhaald wat al bekend is over het gebruik van het leefgebied door de doelsoorten via literatuuronderzoek. Zeker voor de Zwarte Specht blijkt die kennis beperkt te zijn, vooral als het gaat om de Nederlandse situatie. Ook is via consultatie van collega-onderzoekers achterhaald wat reeds bekend is. Op basis van de beschikbare informatie is besloten om tot een dierproef, het zenderen van Wespendienven en Zwarte Spechten, overgegaan.
- Binnen dit onderzoek wordt gewerkt met GPS-dataloggers ontwikkeld door de Universiteit van Amsterdam (Bouten *et al.* 2013). Deze loggers worden al een aantal jaren bij Wespendienven met succes gebruikt, waarbij geen negatieve effecten op de conditie en het broedsucces van de vogels zijn vastgesteld (o.a. van Manen *et al.* 2011, van Diermen *et al.* 2013, van Diermen *et al.* 2014). De zenders zijn al leverbaar vanaf 7 gram en dankzij de zonnecellen, meerdere jaren bruikbaar. Het is echter de vraag in hoeverre deze dataloggers ook bruikbaar zijn voor Zwarte Spechten. We vermoeden dat in tegenstelling tot Wespendienven, Zwarte Spechten veel minder vaak in de zon komen, waardoor de dataloggers/zenders mogelijk al snel niet meer zullen functioneren. Een tweede kanttekening die moet worden geplaatst is dat Zwarte Spechten broeden en vaak slapen in holen. De GPS-dataloggers worden met een tuigje op de rug van de vogel bevestigd en op dit moment is nog onbekend of dit de vogels hierbij belemmert. Een eerste literatuurverkenning liet zien dat er 14 publicaties zijn in de wetenschappelijke literatuur waarbij radiozenders zijn gebruikt bij spechten. Slechts in één geval betrof het de Zwarte Specht (Bocca *et al.* 2007), waarbij een radiozender van 4 gram is gebruikt die was bevestigd aan een van de staartveren. Een enkele studie meldt ook negatieve effecten, maar dit lijkt vooral veroorzaakt door een te lange handling time bij het bevestigen van de zender. Een deel van de studies heeft de zenders met een tuigje bevestigd op de rug en dit gaf geen problemen. Dit leidt tot de conclusie dat een dergelijke bevestiging bij Zwarte Spechten mogelijk is en waarschijnlijk niet tot problemen leidt bij het in of uit het hol gaan. Vraag blijft of Zwarte Spechten voldoende in de zon komen om de batterij op te laden en wat het maximaal aantal fixes per dag dan kan zijn. Omdat niet helemaal zeker is of Zwarte Spechten hinder kunnen/zullen ondervinden van de logger, maar ook om de werkzaamheid van de loggers te testen worden in de vorm van een pilot twee Zwarte Spechten met een logger uitgerust. Deze pilot zou bij voorkeur in een gecontroleerde omgeving gebeuren, maar met deze soort is dat echter niet mogelijk. Er zijn geen Zwarte Spechten in gevangenschap beschikbaar, en daarnaast zouden deze ook geen natuurlijk gedrag vertonen, waardoor het niet mogelijk is om de werkzaamheid van de zender te testen. In de pilot zal via observaties een algemene indruk van de individuen met de zender worden verkregen en vergeleken met individuen zonder zender. Daarbij zal worden gelet op het uiterlijk van het verenkleed (glans, wel of niet rommelig, mogelijke verschillen in rui). Extra aandacht zal worden besteed aan gedragsverschillen die veroorzaakt kunnen worden door de zender. Hiervoor worden waarnemingsprotocollen opgesteld, waarmee het gedrag van gezenderde en ongezenderde individuen wordt geobserveerd. Wanneer blijkt dat de vogels hinder van de zender ondervinden worden ze terug gevangen en wordt de zender verwijderd. In overleg met de Instantie voor Dierenwelzijn (IvD) wordt dan gekeken of en hoe het onderzoek naar Zwarte Specht binnen de kaders van dit project kan worden voortgezet.

Uitvoering

Dataverwerking, analyse en rapportage vormen onderdeel van het project. Aan het einde van de onderzoeksperiode wordt er altijd naar gestreefd de resultaten te publiceren in een wetenschappelijk tijdschrift.

Brede context

De dierproef zoals beschreven in dit projectvoorstel is onderdeel van een breder opgezet onderzoek om de beoogde doelstellingen (zie 3.2) te kunnen halen. Veel van dit veldonderzoek valt buiten de kaders

van de Wet op de Dierproeven, maar draagt wel bij aan de beschreven doelstellingen. Hierbij kan gedacht worden aan het uitvoeren van gedragsobservaties en onderzoek naar voedselaanbod. Zo worden de peillocaties naderhand bezocht om ze te beschrijven en zo te achterhalen wat de kenmerken zijn van plekken die voor de gevolgde vogel van belang zijn. In aanvulling hierop zullen ook met regelmaat, indien mogelijk, observaties op die plekken worden verricht om vast te stellen welke functie zo'n plek voor de vogel vervult.

De informatie die wordt verzameld over de Wespddieven zal ook onderdeel gaan uitmaken van een groter onderzoek dat door de UvA wordt uitgevoerd naar het trekgedrag van Wespddieven (<http://www.uva-bits.nl/project/individual-decision-rules-of-migrating-honey-buzzards/>). Voor dit project biedt dat de mogelijkheid inzicht te krijgen in de gebieden die door de broedvogels buiten het broedseizoen worden gebruikt en kan worden vastgesteld in hoeverre de aantalsontwikkeling afhankelijk is van de Nederlandse situatie, dan wel die buiten Nederland of een combinatie daarvan. De resultaten hiervan leveren een belangrijke toegevoegde waarde voor de resultaten van de in dit project beschreven dierproef.

Literatuur

- Bocca M., Carisio L. & Rolando A. 2007. Habitat use, home ranges and census techniques in the Black Woodpecker *Dryocopus martius* in the Alps. *Ardea* 95: 17-29.
- Bouten W., Baaij E.W., Shamoun-Baranes J. & Camphuysen K.C.J. 2013. A flexible GPS tracking system for studying bird behavior at multiple scales. *Journal of Ornithology* 154: 571-580.
- Van Diermen J., van Rijn S., Janssen R., van Geneijgen P., Eykemans D. & Wouters P. 2013. Wespddief in Kempen-Broek & Het Groene Woud, Jaarbericht 2013. ARK-Natuurontwikkeling, Nijmegen.
- Van Diermen J., van Rijn S. & van Manen W. 2014. Wespddief in Kempen-Broek & Het Groene Woud, Jaarbericht 2014. ARK-Natuurontwikkeling, Laag-Keppel.
- Van Manen W., van Diermen J., van Rijn S. & van Geneijgen P. 2011. Ecologie van de Wespddief *Pernis apivorus* op de Veluwe in 2008-2010, populatie, broedbiologie, habitatgebruik en voedsel. Natura 2000 rapport, Provincie Gelderland Arnhem NL / stichting Boomtop www.boomtop.org Assen NL.

3.4.2 Geef een overzicht op hoofdlijnen van de verschillende onderdelen van het project en de daarbij gebruikte type(n) dierproef of dierproeven.

Hieronder geven we puntsgewijs een samenvatting van het experiment.

- Een aantal Wespddieven en Zwarte Spechten worden gevangen met een voor de betreffende soort en periode toegelaten en beproefde vangmethode, waarbij een minimaal risico op letsel van de vogel aanwezig is. Dit gebeurt door mensen die getraind zijn in de betreffende vangmethode en het hanteren van de betreffende soort. Zij beschikken tevens over een ringvergunning uitgegeven door de Nederlandse Ringcentrale. Nadat de vogel is gevangen wordt de vogel eerst geringd, gewogen en gemeten. Het vangen en het bepalen van morfologische gegevens gebeurt volgens de richtlijnen en voorwaarden (incl. de geëigende vangmethode) in de Ringvergunning van de Nederlandse Ringcentrale.
 - Vogels worden uitgerust met de GPS-logger. De zender weegt minder dan 3% van het lichaamsgewicht. Omdat bij Zwarte Specht geen ervaring is met de zender/logger wordt eerst een pilot uitgevoerd (zie 3.4.1).
 - Alleen gezonde en volwassen vogels in goede conditie krijgen een zender/logger. De conditie wordt bepaald op basis van de algemene indruk, het gewicht, uiterlijk en gedrag.
 - De logger wordt met behulp van een tuigje op de rug van de vogel bevestigd. Na afloop van het onderzoek (drie jaar) wordt een inspanning geleverd om de Zwarte Spechten en Wespddieven terug te vangen en de loggers te verwijderen. Wanneer uit de pilot blijkt dat het zeer lastig zal zijn om Zwarte Spechten terug te vangen dan wordt ernaar gestreefd om de loggers te bevestigen met een tuigje dat na ongeveer drie jaar vanzelf afvalt.
 - Na het uitvoeren van de metingen en het bevestigen van de logger wordt de vogel bij de vangplek vrijgelaten. De maximale duur tussen vangen en vrijlaten zal 1 uur zijn, maar over het algemeen
-

veel korter.

- De gegevens die in de dataloggers worden opgeslagen kunnen via een ontvangststelsysteem (basisstation) regelmatig worden uitgelezen.
- Door de vogels bezochte plekken worden naderhand bezocht om ze te beschrijven en zo te achterhalen wat de kenmerken zijn van plekken die voor de gevolgde vogel van belang zijn.

3.4.3 Beschrijf en benoem de logische samenhang van deze verschillende onderdelen en de eventuele fasering in de uitvoering. Vermeld eventuele mijlpalen en keuzemomenten.

- Allereerst is voor Wespandief en Zwarte Specht via literatuuronderzoek en consultatie van collega-onderzoekers achterhaald wat er reeds bekend is, en of dit niet al in voldoende mate de onderzoeksvragen beantwoordt voor het betreffende gebied.
- Na beoordeling en instemming van de onderzoeksvragen binnen de projectgroep is vastgesteld op welke manier, met wat voor technieken en in welke omvang (aantallen) het onderzoek moet worden uitgevoerd om een betrouwbaar antwoord op de vraag te verkrijgen.
- Alle handelingen (dierproeven en niet dierproeven) worden in dezelfde vangactie uitgevoerd. Het meerdere keren vangen van dezelfde vogel voor verschillende metingen (ringen, wegen, zender plaatsen) binnen een zelfde onderzoeksvraag komt niet voor. Alleen aan het einde van de onderzoeksperiode (3 jaar) worden de vogels terug gevangen om de logger te verwijderen.
- Omdat de gebruikte GPS-loggers nog niet eerder op Zwarte Specht zijn gebruikt zal deze in de vorm van een pilot op kleine schaal op enkele individuen worden getest.
- Op basis van de uitkomst van de pilot (zie ook 3.4.1) wordt in nauw overleg met de IvD besloten of al dan niet met het onderzoek verder wordt gegaan en of eventuele aanpassingen in de onderzoeksopzet nodig zijn. Wanneer uit de pilot blijkt dat de dierproef geen effect heeft op de vogels of geconcludeerd wordt dat er wel een effect is, maar dat dit als acceptabel kan worden beschouwd en valt binnen de kaders van deze projectaanvraag, zal deze op grotere schaal in het veld worden uitgevoerd.
- Tussentijdse evaluaties (minimaal jaarlijks) vinden plaats op basis van de verzamelde gegevens, waarbij wordt gekeken of de proef aanpassing behoeft.

3.4.4 Benoem de typen dierproeven. Vul per type dierproef een bijlage Beschrijving dierproeven in.

Volgnummer	Type dierproef
1	Het met een logger uitrusten van Zwarte Specht en Wespandief
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	
9	
10	

Bijlage

Beschrijving dierproeven

- Deze bijlage voegt u bij uw projectvoorstel dierproeven.
- Per type dierproef moet u deze bijlage invullen en toevoegen.
- Meer informatie vindt u op de website www.centralecommissiedierproeven.nl.
- Of neem telefonisch contact op. (0900-2800028).

1 Algemene gegevens

1.1	Vul uw deelnemernummer van de NVWA in.	25.000	
1.2	Vul de naam van de instelling of organisatie in.	Sovon Vogelonderzoek Nederland	
1.3	Vul het volgnummer en het type dierproef in.	Volgnummer	Type dierproef
	<i>Gebruik de volgnummers van vraag 3.4.4 van het format Projectvoorstel.</i>	1	Het met een logger uitrusten van Zwarte Specht en Wespendif

2 Beschrijving dierproeven

A. Experimentele aanpak en primaire uitkomstparameters

Beschrijf de keuze van de experimentele aanpak en de primaire uitkomstparameters.

Voor de beantwoording van de onderzoeksvragen, zoals beschreven in het projectvoorstel, is het uitrusten van vogels met loggers de enige manier om de benodigde informatie voor de doelsoorten te verzamelen. Bij onderzoek naar (lokaal) terreingebruik kan alleen op deze manier met voldoende detail positionele informatie worden vastgelegd.

In principe is het mogelijk informatie over terreingebruik te verzamelen via observaties, maar dat is een tijdrovende bezigheid, doordat telkens opnieuw de vogels moeten worden opgezocht en vervolgens zo goed mogelijk gevolgd. In een bosachtige omgeving is dat lastig en verdwijnt een individu snel uit beeld. Bovendien kunnen dit soort waarnemingen het beste op individueel niveau worden uitgevoerd, zodat rekening kan worden gehouden met individuele verschillen in gedrag. Geëigende methoden om vogels individueel herkenbaar te maken zijn het kleurringen of zenderen van vogels. Kleurringen is bij Wespendif en Zwarte Specht echter geen optie, omdat de vogels voor het betreffende doel onvoldoende frequent kunnen worden afgelezen en bovendien de kans bestaat dat door het zoeken naar en aflezen van geringe vogels dit tot verstoring kan leiden en daarmee onnatuurlijk gedrag. Bij soorten die in lage dichtheden voorkomen en een verborgen levenswijze hebben, zoals Wespendif en Zwarte Specht, geldt bovendien dat het aantal aflezingen per definitie te klein zal zijn. Het volgen van vogels met GPS-loggers levert een gedetailleerd beeld van het terreingebruik door een vogel waardoor het mogelijk beter te onderscheiden is wat de kenmerken zijn van plekken die voor een vogel van belang zijn.

De primaire uitkomstparameter van het onderzoek is de locatie van de vogel/logger, waarbij het voornamelijk gaat over de positie op het terrein (onderzoek naar terreingebruik). De GPS-logger registreert naast positie (digitale lengte- en breedtegraad) ook hoogte ten opzichte van NAP, nauwkeurigheid van positie en hoogte, tijd, temperatuur (in de logger) en batterijspanning (<http://www.uva-bits.nl/system/>).

Beschrijf de beoogde behandeling van de dieren (inclusief de aard, de frequentie en de duur van de

behandelingen waaraan de dieren worden blootgesteld) en onderbouw de gekozen aanpak.

- De vogels worden met een voor de soort beproefde vangmethode gevangen (hiervoor is een ontheffing aangevraagd in het kader van de Flora- en Faunawet) waarbij een minimaal risico op letsel van de vogel aanwezig is. Volwassen Wespndieven worden gevangen met behulp van een opgezette Oehoe en een mistnet, opgesteld in het zicht van het nest. De Wespndief ziet de opgezette vogel als een bedreiging en duikt er op, zodat hij met behulp van het mistnet kan worden gevangen. Ook Zwarte Spechten worden met een mistnet gevangen, nabij de vaste rust- en verblijfplaats met het afspelen van geluid. Direct nadat een vogel in het net vliegt wordt deze eruit gehaald.
- Na de vangst wordt de vogel geringd en worden diverse maten van de vogel genomen (biometrie). Het vangen en het bepalen van de morfologische gegevens gebeurt volgens de richtlijnen en voorwaarden in de Ringvergunning van de Nederlandse Ringcentrale die daartoe gemandateerd is door het ministerie van EZ.
- Alleen een van te voren bepaald aantal gezonde volwassen vogels met een goede conditie krijgen een logger (maximaal 3% van lichaamsgewicht). De conditie wordt bepaald op basis van het gewicht en de periode van het jaar (sommige vogels vertonen grote gewichtsfluctuaties gedurende het jaar), uiterlijk en gedrag. Nadat is gebleken dat de vogel in goede conditie is wordt de GPS-logger op de rug van de vogel bevestigd met behulp van een waterbestendig voldoende ruim zittend tuigje (van medicinale tube). De GPS-logger werkt op zonnecellen en kan daardoor in principe zeer lang meegaan. Na afloop van het onderzoek (drie jaar) wordt een inspanning geleverd om de Zwarte Spechten en Wespndieven terug te vangen en de loggers te verwijderen. Wanneer uit de pilot blijkt dat het zeer lastig zal zijn om Zwarte Spechten terug te vangen dan wordt ernaar gestreefd om de loggers te bevestigen met een tuigje dat na ongeveer drie jaar vanzelf afvalt.
- Direct na het aanbrengen van de GPS-logger worden de vogels bij de vangplek vrijgelaten. Er wordt naar gestreefd de tijd tussen vangen en vrijlaten zo kort mogelijk te laten zijn (hooguit 45 minuten, maar over het algemeen korter).
- De dieren blijven in hun natuurlijke habitat. Gevangen vogels worden alleen vrijgelaten als de gezondheidstoestand van het dier dat toelaat en er geen gevaar is voor de volksgezondheid en het milieu.
- De gegevens die in de dataloggers worden opgeslagen kunnen via een ontvangststelsel (basisstation) regelmatig worden uitgelezen.

Geef aan welke overwegingen en statistische methoden worden gebruikt om het aantal benodigde dieren tot een minimum te beperken.

Het onderzoek vindt plaats in twee gebieden, het Drents Friese Wold & Leggelderveld (DFW) en het Dwingelderveld (DV). Uit reeds uitgevoerd onderzoek waarbij zenders zijn gebruikt om terreingebruik van vogels te onderzoeken blijkt dat over het algemeen gesteld kan worden dat een aantal van 3 zenders per soort per locatie het absolute minimum is om een kwalitatief beeld te krijgen van het terreingebruik. Meer levert uiteraard een nauwkeuriger beeld. Het DFW en het DV verschillen uiteraard van elkaar op een aantal punten. Daar maken we in het onderzoek ook enigszins gebruik van door in beide gebieden vogels met GPS-loggers uit te rusten, waardoor eerder een algemeen toepasbaar beeld ontstaat van de kenmerken waaraan locaties moeten voldoen om door beide soorten te worden benut. Het streven is om daarom 8 Zwarte Spechten en 7 Wespndieven met een logger uit te rusten, verspreid over de twee gebieden. Op deze manier wordt met behulp van een minimale steekproef veel kwalitatieve informatie verzameld, die voldoende is om eventuele individuele verschillen in terreingebruik te onderzoeken.

B. De dieren

Benoem de diersoorten, herkomst, geschatte aantallen en levensstadia. Onderbouw deze keuzes.

Het betreft vogels die gevangen worden in het wild. De wetenschappelijke onderbouwing van het gebruik van deze dieren (artikel 10f) staat beknopt beschreven onder A, een uitgebreidere onderbouwing is te vinden in de projectaanvraag (antwoord op vraag 3.1 en 3.3). Wespndief en Zwarte Specht zijn de doelsoorten. Er is momenteel geen andere manier om positionele informatie voor de betreffende soorten met de noodzakelijke mate van detail te verzamelen. Vervanging door dieren uit gevangenschap is niet mogelijk omdat deze dieren geen natuurlijk gedrag vertonen.

In de vorm van een pilot (zie projectaanvraag 3.4.1) worden in de winter van 2015/16 twee Zwarte

Spechten met een GPS-logger uitgerust. Als dit goed gaat dan kunnen aan het begin van het eerstvolgende broedseizoen nog eens zes Zwarte Spechten met een logger worden uitgerust. Bij de Wespendif is het streven om in totaal zeven vogels met een logger uit te rusten. Dit betekent dat er zes gevangen moeten worden, aangezien er reeds één individu rondvliegt dat in het kader van een ander project is uitgerust met een logger. Voor beide soorten worden alleen volwassen individuen (geen nestjongen), zowel mannetjes als vrouwtjes uitgerust met loggers, om zo een representatief beeld van het terreingebruik te verkrijgen.

C. Hergebruik

Is er hergebruik van dieren?

☒ Nee, ga door met vraag D.

☐ Ja > Geef aan op basis van welke overwegingen hergebruik in dit geval acceptabel wordt geacht.

Is er in het voorgaande of in het geplande gebruik sprake van (of een risico van) ernstig ongerief?

☐ Nee

Ja > Geef aan op basis van welke overwegingen hergebruik in dit geval acceptabel wordt geacht.

D. Vervanging, vermindering en verfijning

Laat zien hoe de toepassing van methoden voor vervanging, vermindering en verfijning zijn meegewogen bij het bepalen van de experimentele strategie, de keuze van de dieren en de opzet van de dierproef en welk keuzes daarbij zijn gemaakt.

- De betreffende dieren zijn de doelsoort. Er is momenteel geen andere manier om positionele informatie voor de betreffende soorten met de noodzakelijke mate van detail te verzamelen.
- Vervanging door dieren uit gevangenschap is niet mogelijk omdat deze dieren geen natuurlijk gedrag vertonen, en dus geen representatief beeld zouden geven van het terreingebruik.
- De loggers wegen niet meer dan 3 % van het lichaamsgewicht.
- Er wordt uitsluitend gebruik gemaakt van een bevestigingsmethode die bij de betreffende soort zijn gebruik hebben bewezen. Inmiddels weten we dat de impact van de ingreep (uitrusten met zender) op gedrag en overlevingskansen van Wespendifen klein is, en geen effect hadden op trekgedrag en broedsucces (o.a. van Manen et al. 2011). Wanneer er geen ervaring is met de betreffende soort, zoals bij Zwarte Specht, wordt eerst in de vorm van een pilot het uitrusten van de vogel met de logger onderzocht.
- Het tuigje waarmee de logger wordt bevestigd wordt ter plekke aangepast voor de vogel in de hand zodat het niet kan losraken of de bewegingsvrijheid van de vogel kan verminderen.
- De gegevens van de loggers worden op afstand uitgelezen, waardoor de vogels niet gevangen hoeven te worden om de data te verzamelen.
- Uitgangspunt is dat de loggers na afloop van het project worden verwijderd. Hiermee wordt voorkomen dat een vogel blijft rondvliegen met een zender waarvan de data niet meer worden verzameld of die het niet meer doet. Wanneer uit de pilot blijkt dat het zeer lastig zal zijn om Zwarte Spechten terug te vangen dan wordt ernaar gestreefd om de loggers te bevestigen met een tuigje dat na ongeveer drie jaar vanzelf afvalt.

Literatuur

Van Manen W., van Diermen J., van Rijn S. & van Geneijgen P. 2011. Ecologie van de Wespendif *Pernis apivorus* op de Veluwe in 2008-2010, populatie, broedbiologie, habitatgebruik en voedsel. Natura 2000 rapport, Provincie Gelderland Arnhem NL / stichting Boomtop www.boomtop.org Assen NL.

Geef aan welke maatregelen zijn genomen om de kans op pijn, lijden of angst bij de dieren en de kans op nadelige milieueffecten tot een minimum te beperken.

- De dieren worden gevangen met beproefde methoden (toegelaten voor de betreffende soort en periode) met een minimaal risico op letsel van de vogel. Voor de vogels is het niet aangenaam om gevangen en gehanteerd te worden. De vogels worden daarom maar eenmaal gevangen, onvoorziene problemen met zender of tuigje daargelaten.

- Uitgangspunt is dat de loggers na afloop van het project worden verwijderd. Hiermee wordt voorkomen dat een vogel blijft rondvliegen met een zender waarvan de data niet meer worden verzameld of die het niet meer doet (zie ook laatste punt onder D).
- De tijd dat een vogel in gevangenschap is zal worden geminimaliseerd door alle handelingen adequaat, snel en efficiënt uit te laten voeren door ervaren professionals met een ringvergunning afgegeven door de Rincentrale en een artikel 9 of 12 status WOD.

Herhaling en duplicering

E. Herhaling

Geef aan hoe is nagegaan of deze dierproeven niet al eerder zijn uitgevoerd. Indien van toepassing geef aan waarom duplicatie noodzakelijk is.

Het betreft geen onderzoek in het kader van een wettelijke bepaling.

Huisvesting en verzorging

F. Huisvesting en verzorging

Worden de dieren anders dan volgens de eisen in bijlage III van de richtlijn 2010/63/EU gehuisvest en/of verzorgd?

☒ Nee

☐ Ja > Geef, indien dit kan resulteren in nadelige effecten op het dierenwelzijn, aan op welke wijze de dieren worden gehuisvest en verzorgd en motiveer de keuze om af te wijken van de eisen in bovengenoemde bijlage III.

G. Plaats waar de dieren worden gehuisvest

Worden de dierproeven geheel of gedeeltelijk uitgevoerd bij een inrichting die niet onder de rechtstreekse verantwoordelijkheid van een instellingsvergunninghouder Wod valt?

☒ Nee > Ga verder met vraag H.

☐ Ja > Geef aan wat voor bedrijf of instelling dit betreft.

Waarom is hiervoor gekozen en hoe wordt een adequate huisvesting, verzorging en behandeling van de dieren gewaarborgd?

Ongeriefinschatting/humane eindpunten

H. Pijn en pijnbestrijding

Valt te voorzien dat er pijn kan optreden bij de dieren?

☒ Nee > Ga verder met vraag I.

☐ Ja > Worden in dat geval verdoving, pijnstilling en/of andere pijnverlichtingsmethoden toegepast?

☐ Nee > Motiveer dan waarom geen pijnverlichtingsmethoden worden toegepast.

☐ Ja > Geef dan aan welke pijnverlichtingsmethoden worden toegepast en op welke wijze wordt verzekerd dat dit op een optimale wijze gebeurt.

I. Overige aantasting van het welzijn en maatregelen

Welke eventuele andere vormen van welzijnsaantasting worden voorzien?

Het onderzoek veroorzaakt stress en matig ongerief, waarbij verschillende aspecten spelen. Het betreft het cumulatieve ongerief van alle handelingen, dus inclusief het vangen, wat niet als dierproef wordt gezien. Het vangen met behulp van een mistnet veroorzaakt kortdurend matig ongerief. Het hanteren, meten en bevestigen van de zender zorgt voor licht ongerief. Zowel het vangen als het hanteren van de vogel zal stress veroorzaken en matig ongerief. Er is het risico op licht vervolg ongerief door het rondvliegen met een logger. Het cumulatieve ongerief is als matig geclassificeerd. Hierbij is uitgegaan van de handeling met het meeste ongerief. Dit is het vangen waarbij sprake is van kortdurend matig ongerief. Het dragen van de loggers gedurende lange tijd wordt als licht ongerief ingeschat. Meer ongerief wordt bij Zwarte Specht voorkomen door het uitvoeren van een gecontroleerd pilot experiment waarbij de logger en de reactie van de vogels daarop worden onderzocht. De kans op een situatie waarbij de twee individuen binnen de pilot ongerief ervaren door de logger en dat de vogels niet meer terug te vangen zijn schatten wij zeer laag in ($<0,01\%$).

Geef aan wat de mogelijke oorzaken hiervan zijn.

De vogels worden gevangen, gehanteerd, gemeten en uitgerust met een ring van het vogeltrekstation en een GPS-logger door middel van een tuigje.

Beschrijf welke maatregelen worden genomen om deze schadelijke effecten te voorkomen of waar mogelijk te minimaliseren.

- De loggers worden zo licht mogelijk gehouden door gebruik te maken van loggers met zonnecellen, en wegen in ieder geval niet meer dan 3 % van het lichaamsgewicht van de vogel.
- Eventuele nadelige gevolgen van het dragen van de logger en het tuigje zullen onderzocht worden door na het vrijlaten regelmatig gedragsobservaties op afstand uit te voeren en dit te vergelijken met het gedrag van vogels zonder logger.
- Mocht ondanks de uitkomsten van literatuuronderzoek, consultatie bij collega-onderzoekers en een pilot een vogel toch ernstige hinder ondervinden van de logger met tuigje, dan zal intensief getracht worden de vogel terug te vangen om de logger te verwijderen.

J. Humane eindpunten

Valt te voorzien dat zich bij deze dierproef omstandigheden voordoen waarbij het toepassen van humane eindpunten geïndiceerd is om verder lijden van de dieren te voorkomen?

☒ Nee > Ga verder met vraag K.

☐ Ja > Geef aan welke criteria hierbij worden gehanteerd.

Wanneer onverhoopt toch mocht blijken dat een vogel verwondingen of andere ongemakken heeft die na het loslaten tot ernstige hinder zouden leiden, dan wordt de vogel aangehouden of overgebracht naar een vogelasiel tot hij weer volledig genezen is. De kans hierop schatten we zeer laag in ($<0,01\%$). Het doden van dieren zou binnen dit experiment alleen van toepassing zijn op vogels met ernstige, onherstelbare verwondingen ten gevolge van het vangen. We hebben geen enkele reden om aan te nemen dat dit zou optreden.

Op het moment dat uit de pilot blijkt dat er bij de Zwarte Spechten sprake is van meer dan licht ongerief tengevolge van het dragen van de logger, dan worden de dieren gevangen en wordt de logger verwijderd. In overleg met de Instantie voor Dierenwelzijn (IVD) wordt dan gekeken of en hoe het onderzoek naar Zwarte Specht binnen de kaders van dit project kan worden voortgezet.

Welk percentage van de dieren loopt kans deze criteria te halen?

K. Classificatie van ongerief

Geef aan hoe in het licht van alle hierboven beschreven negatieve effecten het cumulatief ongerief wordt geclassificeerd in termen van 'terminaal', 'licht', 'matig' of 'ernstig' ongerief.

Matig ongerief (zie I)

Einde experiment

L. Wijze van doden

Worden de dieren als onderdeel van het experiment of na afloop van het experiment gedood?

☒ Nee

☐ Ja > Geef aan waarom het doden van dieren als eindpunt essentieel is voor deze proef.

Wordt er een methode(n) van doden uit bijlage IV van richtlijn 2010/63/EU toegepast?

☐ Nee > Beschrijf de euthanasiemethode en onderbouw de keuze hiervoor.

☐ Ja

Format DEC-advies

Maak bij de toepassing van dit format gebruik van de bijbehorende toelichting, waarin elke stap in het beoordelingsproces wordt toegelicht

A. Algemene gegevens over de procedure

1. Aanvraagnummer: AVD/263002015254
2. Titel van het project: Onderzoek naar terreingebruik van Zwarte Specht en Wespandief in Drenthe
3. Titel van de NTS: Onderzoek naar terreingebruik van Zwarte Specht en Wespandief in Drenthe.
4. Type aanvraag:
 - ☒ nieuwe aanvraag projectvergunning
 - ☐ wijziging van vergunning met nummer
5. Contactgegevens DEC:
 - naam DEC: KNAW
 - telefoonnummer contactpersoon: [REDACTED]
 - mailadres contactpersoon: [REDACTED]
6. Adviestraject (data dd-mm-jjjj):
 - ☒ ontvangen door DEC: 23-09-2015
 - ☒ aanvraag compleet: 07-10-2015
 - ☒ in vergadering besproken: 01-10-2015
 - ☒ anderszins behandeld: n.v.t.
 - ☒ termijnonderbreking(en): n.v.t.
 - ☐ besluit van CCD tot verlenging van de totale adviestermijn met maximaal 15 werkdagen:
 - ☐ aanpassing aanvraag:
 - ☒ advies aan CCD: 13-10-2015
7. Eventueel horen van aanvrager
 - Datum: n.v.t.
 - Plaats:
 - Aantal aanwezige DEC-leden:
 - Aanwezige (namens) aanvrager:
8. Correspondentie met de aanvrager:
 - Datum 02-10-2015
 - Strekking: completering van de aanvraag
 - Datum antwoord 07-10-2015
 - Strekking van de antwoorden: de aanvraag is gecompliceerd
9. Eventuele adviezen door experts (niet lid van de DEC): geen

B. Beoordeling (adviesvraag en behandeling)

1. Het project is vergunningplichtig. Het omvat dierproeven in de zin der wet.
2. De aanvraag betreft een nieuwe aanvraag.
3. De DEC is competent om over deze projectvergunningsaanvraag te adviseren. De benodigde expertise op dit wetenschappelijk terrein is aanwezig binnen de DEC. Geen van de DEC-leden is betrokken bij het betreffende project noch lid van de betrokken IvD.
4. Vanwege betrokkenheid bij het betreffende project is een aantal DEC-leden, met het oog op onafhankelijkheid en onpartijdigheid, niet betrokken bij de advisering: n.v.t.

C. Beoordeling (inhoud):

1. Het project is wetenschappelijk verantwoord.
2. De in de aanvraag aangekruiste doelcategorieën zijn in overeenstemming met de hoofddoelstelling.
3. Het uiteindelijke doel van dit project is om het verlies aan leefgebied voor de Zwarte Specht en de Wespendif, veroorzaakt door realisatie van en aantal Natura 2000-doelen, te minimaliseren door de kwaliteit van het resterende bos voor beide soorten te verbeteren. De directe doelstelling van de dierproef is het verkrijgen van gedetailleerde en individuele positionele informatie over het terreingebruik van beide soorten door het jaar heen. Deze informatie over het habitatgebruik zal antwoord geven op de vraag of er binnen de kaders van de herinrichting van de gebieden maatregelen te treffen zijn om de kwaliteit te verhogen van het resterende leefgebied voor de Zwarte Specht en de Wespendif.

De belangen voor de populaties Zwarte Spechten en de Wespendifen acht de DEC substantieel. Door de voorgenomen herinrichting loopt hun leefgebied gevaar en de resultaten van het onderzoek geven inzicht in welke maatregelen ervoor kunnen zorgen dat de gevolgen van de herinrichting voor de doelsoorten beperkt blijven. De verkregen data zijn ook van wetenschappelijk belang omdat het de kennis over ecologie van beide soorten vergroot hetgeen ook bijdraagt aan het behoud van beide soorten op landelijk niveau. Daarnaast biedt het project mogelijkheden om onderzoekstechnieken (het gebruik van GPS-dataloggers werkend op zonnecellen) te evalueren en te valideren in het bijzonder voor het gebruik bij de Zwarte Specht. De data van de Wespendifen zullen een bijdrage leveren aan onderzoek van de Universiteit van Amsterdam naar het trekgedrag.

Het project dient een groot maatschappelijk belang, namelijk het beschermen en het behoud van de Zwarte Specht en de Wespendif in beide gebieden door

gerichte maatregelen bij de herinrichting van de gebieden (zie ook punt 5.). Het grote maatschappelijke belang is gelegen in het feit dat dit project bijdraagt aan behoud van biodiversiteit en bijzondere habitats, een belang dat erkend is in internationale verdragen en richtlijnen zijnde: Het behoud van biodiversiteit (Verdrag Biologische Diversiteit, 1992) en de bescherming van in het wild voorkomende soorten en hun habitats (Conventie van Bern en EG-Habitatrichtlijn). Beide soorten staan in appendix II van de conventie van Bern (streng beschermd; hoogste categorie).

4. De gekozen strategie, experimentele aanpak en ervaring van de betrokken onderzoekers bieden een realistisch uitzicht op het behalen van de beoogde doelstellingen binnen gevraagde looptijd van 3 jaar van het project. De DEC is van mening dat een looptijd van meerdere jaren nodig is omdat er jaarlijkse verschillen zijn in voedselaanbod en dat dit een grote rol speelt in het terreingebruik van de vogels. Een periode van drie jaar zal toevallige effecten van een bepaald jaar beperken.

Na afloop van de proef zullen de loggers van de Zwarte Spechten en van de Wespendifieven worden verwijderd.

De vertaling van de verkregen gegevens naar adviezen voor beheersmaatregelen is in vergelijkbare eerder uitgevoerde projecten nagenoeg altijd mogelijk geweest.

5. Er is sprake van dieren uit het wild. Beide soorten staan in appendix II van de conventie van Bern (streng beschermd; hoogste categorie). Er is geen sprake van anesthesie/euthanasie.

6. Het cumulatieve ongerief gepaard gaande met de dierproeven, zoals beschreven in het type dierproef, wordt door de indieners geclassificeerd als matig. De DEC komt tot een overeenkomstige classificatie maar de DEC heeft in haar overwegingen meegenomen dat er sprake is van een kortdurende periode van matig ongerief (het vangen). Voor zover de vogels directe hinder van het tuigje met logger ondervinden, blijft dat naar verwachting beperkt tot gering ongerief gedurende de periode dat de ze het tuigje dragen. Het tuigje zou daarnaast ook de integriteit van de dieren kunnen aantasten, bijvoorbeeld omdat hun mogelijkheden om voedsel te vinden of zich voort te planten er door beperkt worden. Dit hoeft geen ongerief te veroorzaken, maar de DEC zou het wel ethisch problematisch vinden als dit het geval zou zijn. De DEC is echter van mening dat de kans daarop echter klein is en dat deze aantasting van de integriteit hooguit gering is.

De inschatting van het ongerief door de onderzoekers is gebaseerd op ervaringen met de Wespendifief en op hun ervaringen met eerder uitgevoerde vergelijkbare dierproeven. De ervaringen met GPS loggers bij de Zwarte Specht zijn beperkt en het projectvoorstel omvat een pilot om op kleine schaal de bruikbaarheid van de loggers op Zwarte Spechten en om het ongerief te bepalen. Op het moment dat uit de pilot blijkt dat er bij de Zwarte Spechten sprake is van meer dan licht

ongerief, dan worden de dieren gevangen en wordt de logger verwijderd. In overleg met de Instantie voor Dierenwelzijn (IvD) wordt dan gekeken of en hoe het onderzoek naar Zwarte Specht binnen de kaders van dit project kan worden voortgezet.

7. Binnen het project zijn de wilde Zwarte Specht en Wespendif de doelsoorten. Het **vervangen** van de wilde dieren door tamme soortgenoten is niet mogelijk, omdat het noodzakelijk is dat de dieren natuurlijk gedrag vertonen. Naar het oordeel van de DEC zijn er geen alternatieven beschikbaar voor het voorgestelde gebruik van intacte dieren om te doelstelling van dit project te realiseren.
8. In het project wordt optimaal tegemoet gekomen aan de vereisten van **vermindering** van dierproeven. Voor het experiment worden niet meer dan het minimum benodigde aantal dieren ingezet. Technieken en procedures worden zorgvuldig toegepast. Dit alles is gebaseerd op ervaring in dit type werk. Het maximale aantal te gebruiken dieren is op basis van de nu beschikbare informatie realistisch geschat.
9. De uitvoering van het project is in overeenstemming met de vereisten van **verfijning** van dierproeven en is zo opgezet dat de dierproeven met zo min mogelijk ongerief worden uitgevoerd.
Bij de opzet wordt rekening gehouden met dierenwelzijn en wel op de volgende manieren: 1) een beproefde vangmethode, 2) uitsluitend volwassen en gezonde dieren worden van een logger voorzien, 3) optimaal aan het individuele dier aangepaste tuigjes en loggers in termen van pasvorm en gewicht, 4) de tuigjes en loggers worden na de proef weer verwijderd, 5) de loggers worden op afstand uitgelezen zonder de dieren te verstoren, 6) een pilot experiment op een tweetal Zwarte Spechten om de werkzaamheid van de loggers op deze diersoort te bepalen voorafgaand aan grootschaliger toepassing.

Er is geen sprake van belangwekkende milieueffecten.

10. De niet-technische samenvatting is een evenwichtige weergave van het project en is geformuleerd in begrijpelijke taal. De NTS voldoet daarmee aan de eisen zoals gesteld in artikel 10.a.1.7 van de Wod.

D. Ethische afweging

De centrale vraag is of het belang van het doel van dit experiment het ongerief dat de dieren ondergaan kan rechtvaardigen.

Het directe doel is het verkrijgen van wetenschappelijk inzicht in het ruimtelijk gedrag van de Zwarte Specht en Wespendif en te bepalen welk type landschap van belang is voor beide doelsoorten. Deze inzichten zullen de vraag beantwoorden of er,

in het kader van de Natura-2000 voorgenomen herinrichting, maatregelen te nemen zijn die de kwaliteit van het resterende bosareaal kunnen verbeteren om zo de gevolgen van de herinrichting voor de doelsoorten te beperken. Het project zal de kennis vergroten over de ecologie van de Zwarte Specht en Wespandief en naar verwachting zal dit bijdragen aan behoud van de soorten zelf en van de biotoop waarin zij leven. Daarnaast zal kennis worden opgedaan over de toepassing van loggers voor Zwarte Spechten. Het belang van het doel van het project is naar mening van de DEC substantieel, omdat dit project bijdraagt aan behoud van biodiversiteit en bijzondere habitats, een belang dat erkend is in internationale verdragen en richtlijnen en door de Nederlandse overheid onderschreven.

Het onderzoek in dit project is van hoge kwaliteit. De onderzoekers beschikken over ruime ervaring met de gekozen onderzoeksstrategie en met het voorgestelde type dierproef.

Tegenover dit belang staat dat de dieren die worden gebruikt kortdurend matig ongerief ondervinden door het vangen en verder langdurig als licht geclassificeerd ongerief door het dragen van de loggers. De integriteit van het dier wordt in geringe mate aangetast door het dragen van een tuigje met logger. Deze feiten worden door onderzoekers erkend en zij hebben daarom besloten om de loggers na afloop van de proef weer te verwijderen. Bij het uitvoeren van de dierproef wordt een adequate invulling gegeven aan de vereisten op het gebied van de vervanging, vermindering en verfijning van de dierproeven. De DEC onderschrijft dat de doelstellingen niet zonder het gebruik van proefdieren kunnen worden behaald.

De DEC komt tot de conclusie dat de doeleinden van het project het voorgestelde gebruik van de proefdieren en het daarmee samenhangende ongerief van de dieren rechtvaardigt.

E. Advies

1. Advies aan de CCD
 - ✓ **De DEC adviseert de vergunning te verlenen**
2. Het uitgebrachte advies is gebaseerd op consensus.
3. Er zijn geen knelpunten of dilemma's gesignaleerd tijdens het beoordelen van de aanvraag of het formuleren van het advies.

> Retouradres Postbus 20401 2500 EK Den Haag

Sovon Vogelonderzoek Nederland

Postbus 6521

6503 GA NIJMEGEN

**Centrale Commissie
Dierproeven**

Postbus 20401
2500 EK Den Haag
centralecommissiedierproeven.nl
0900 28 000 28 (10 ct/min)
info@zbo-ccd.nl

Onze referentie

Aanvraagnummer
AVD250002015254

Bijlagen

2

Datum 15 oktober 2015

Betreft Ontvangstbevestiging Aanvraag projectvergunning Dierproeven

Geachte [REDACTED]

Wij hebben uw aanvraag voor een projectvergunning dierproeven ontvangen op 13 oktober 2015.

Het aanvraagnummer dat wij aan deze aanvraag hebben toegekend is AVD250002015254. Gebruik dit nummer wanneer u contact met de CCD opneemt.

Wacht met de uitvoering van uw project

Als wij nog informatie van u nodig hebben dan ontvangt u daarover bericht. Uw aanvraag is in ieder geval niet compleet als de leges niet zijn bijgeschreven op de rekening van de CCD. U ontvangt binnen veertig werkdagen een beslissing op uw aanvraag. Als wij nog informatie van u nodig hebben, wordt deze termijn opgeschort. In geval van een complexe aanvraag kan deze termijn met maximaal vijftien werkdagen verlengd worden. U krijgt bericht als de beslisperiode van uw aanvraag vanwege complexiteit wordt verlengd. Als u goedkeuring krijgt op uw aanvraag, kunt u daarna beginnen met het project.

Factuur

Bijgaand treft u de factuur aan voor de betaling van de leges. Wij verzoeken u de leges zo spoedig mogelijk te voldoen, zodat we uw aanvraag in behandeling kunnen nemen. Is uw betaling niet binnen dertig dagen ontvangen, dan kan uw aanvraag buiten behandeling worden gesteld. Dit betekent dat uw aanvraag niet beoordeeld wordt en u uw project niet mag starten.

Meer informatie

Heeft u vragen, kijk dan op www.centralecommissiedierproeven.nl. Of neem telefonisch contact met ons op: 0900 28 000 28 (10 ct/minuut).

Met vriendelijke groet,

Centrale Commissie Dierproeven

Deze brief is automatisch aangemaakt en daarom niet ondertekend.

Bijlagen:

- Gegevens aanvraagformulier
- Factuur

Gegevens aanvrager

Uw gegevens

Deelnemersnummer NVWA: 25000
Naam instelling of organisatie: Sovon Vogelonderzoek Nederland
Naam portefeuillehouder of diens gemachtigde: [REDACTED]
KvK-nummer: Inschrijfnummer 40534547 (organisatiecode: BIK: 913362 (milieuver)
Straat en huisnummer: Toernooiveld 1
Postbus: 6521
Postcode en plaats: 6503 GA Nijmegen
IBAN: NL57 RABO 0105117056
Tenaamstelling van het rekeningnummer: Sovon Vogelonderzoek Nederland

Gegevens verantwoordelijke onderzoeker

Naam: [REDACTED]
Functie: [REDACTED]
Afdeling: [REDACTED]
Telefoonnummer: [REDACTED]
E-mailadres: [REDACTED]

Gegevens plaatsvervangende verantwoordelijke onderzoeker

Naam: [REDACTED]
Functie: Onderzoeker
Afdeling: [REDACTED]
Telefoonnummer: [REDACTED]
E-mailadres: [REDACTED]

Over uw aanvraag

Wat voor aanvraag doet u? ☒ Nieuwe aanvraag
☐ Wijziging op een (verleende) vergunning die negatieve gevolgen kan hebben voor het dierenwelzijn
☐ Melding op (verleende) vergunning die geen negatieve gevolgen kan hebben voor het dierenwelzijn

Over uw project

Geplande startdatum: 15 oktober 2015
Geplande einddatum: 15 oktober 2018
Titel project: Onderzoek naar terreingebruik van Zwarte Specht en Wespandief in Drenthe
Titel niet-technische samenvatting: Onderzoek naar terreingebruik van Zwarte Specht en Wespandief in Drenthe
Naam DEC: KNAW
Postadres DEC: [REDACTED] Amsterdam
E-mailadres DEC: [REDACTED]

Betaalgegevens

De leges bedragen: € 741,-
De leges voldoet u: na ontvangst van de factuur

Checklist bijlagen

Verplichte bijlagen: ☒ Projectvoorstel
☒ Beschrijving Dierproeven
☒ Niet-technische samenvatting
Overige bijlagen: ☒ DEC-advies

Ondertekening

Naam:
Functie:
Plaats: Nijmegen
Datum: 21 september 2015

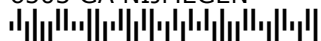

> Retouradres Postbus 20401 2500 EK Den Haag

Sovon Vogelonderzoek Nederland

Postbus 6521

6503 GA NIJMEGEN

**Centrale Commissie
Dierproeven**

Postbus 20401
2500 EK Den Haag
centralecommissiedierproeven.nl
0900 28 000 28 (10 ct/min)
info@zbo-ccd.nl

Onze referentie

Aanvraagnummer
AVD250002015254

Bijlagen

2

Datum 15 oktober 2015

Betreft Factuur aanvraag projectvergunning Dierproeven

Factuur

Factuurdatum: 15 oktober 2015

Vervaldatum: 14 november 2015

Factuurnummer: 15700254

Omschrijving	Bedrag
Betaling leges projectvergunning dierproeven Betreft aanvraag AVD250002015254	€ 741,00

Wij verzoeken u het totaalbedrag vóór de gestelde vervaldatum over te maken op rekening NL28RBOS 056.99.96.066 onder vermelding van het factuurnummer en aanvraagnummer, ten name van Centrale Commissie Dierproeven, Postbus 20401, 2500 EK te 's Gravenhage.

> Retouradres Postbus 20401 2500 EK Den Haag

Sovon Vogelonderzoek Nederland

Postbus 6521

6503 GA NIJMEGEN

Centrale Commissie

Dierproeven

Postbus 20401

2500 EK Den Haag

centralecommissiedierproeven.nl

0900 28 000 28 (10 ct/min)

info@zbo-ccd.nl

Onze referentie

Aanvraagnummer

AVD250002015254

Bijlagen

1

26 NOV 2015

Datum

Betreft Beslissing Aanvraag projectvergunning Dierproeven

Geachte [REDACTED]

Op 13 oktober 2015 hebben wij uw aanvraag voor een projectvergunning dierproeven ontvangen. Het gaat om uw project "Onderzoek naar terreingebruik van Zwarte Specht en Wespandief in Drenthe" met aanvraagnummer AVD250002015254. Wij hebben uw aanvraag beoordeeld.

Beslissing

Wij keuren uw aanvraag goed op grond van artikel 10a van de Wet op de Dierproeven (hierna: de wet). Hierbij gelden de voorwaarden zoals genoemd in de vergunning. U kunt met uw project "Onderzoek naar terreingebruik van Zwarte Specht en Wespandief in Drenthe" starten. De vergunning wordt afgegeven van 24 november 2015 tot en met 15 oktober 2018. Overige wettelijke bepalingen blijven van kracht.

Procedure

Bij uw aanvraag heeft u een advies van de Dierexperimentencommissie KNAW gevoegd. Dit advies is opgesteld op 13 oktober 2015. Bij de beoordeling van uw aanvraag is dit advies betrokken overeenkomstig artikel 10a, lid 3 van de wet.

Wij kunnen ons vinden in de inhoud van het advies van de Dierexperimentencommissie. Wij nemen dit advies van de commissie over, inclusief de daaraan ten grondslag liggende motivering. Dit advies en de in de bijlage opgenomen beschrijving van de artikelen van de wet- en regelgeving zijn de grondslag van dit besluit.

Bezwaar

Als u het niet eens bent met deze beslissing, kunt u binnen zes weken na verzending van deze brief schriftelijk een bezwaarschrift indienen.

Een bezwaarschrift kunt u sturen naar Centrale Commissie Dierproeven, afdeling Juridische Zaken, postbus 20401, 2500 EK Den Haag.

Bij het indienen van een bezwaarschrift vragen we u in ieder geval de datum van de beslissing waartegen u bezwaar maakt en het aanvraagnummer te vermelden. U vindt deze nummers in de rechter kantlijn in deze brief.

Bezwaar schorst niet de werking van het besluit waar u het niet mee eens bent. Dat betekent dat dat besluit wel in werking treedt en geldig is. U kunt tijdens deze procedure een voorlopige voorziening vragen bij de Voorzieningenrechter van de rechtbank in de woonplaats van de aanvrager. U moet dan wel kunnen aantonen dat er sprake is van een spoedeisend belang.

Voor de behandeling van een voorlopige voorziening is griffierecht verschuldigd. Op

<http://www.rechtspraak.nl/Organisatie/Rechtbanken/Pages/default.aspx> kunt u zien onder welke rechtbank de vestigingsplaats van de aanvrager valt.

Meer informatie

Heeft u vragen, kijk dan op www.centralecommissiedierproeven.nl. Of neem telefonisch contact met ons op: 0900 28 000 28 (10 ct/minuut).

Met vriendelijke groet,

Centrale Commissie Dierproeven
namens deze:

ir. G. de Peuter
Algemeen Secretaris

Bijlagen:

- Vergunning
- Hiervan deel uitmakend:
 - DEC-advies
 - Weergave wet- en regelgeving

Projectvergunning

gelet op artikel 10a van de Wet op de Dierproeven

Verleent de Centrale Commissie Dierproeven aan

Naam: Sovon Vogelonderzoek Nederland
Adres: Postbus 6521
Postcode en plaats: 6503 GA Nijmegen
Deelnemersnummer: 25000

deze projectvergunning voor het tijdvak 26 november 2015 tot en met 15 oktober 2018, voor het project "Onderzoek naar terreingebruik van Zwarte Specht en Wespendif in Drenthe" met aanvraagnummer AVD250002015254, volgens advies van Dierexperimentencommissie KNAW.

De functie van de verantwoordelijk onderzoeker is

De aanvraag omvat de volgende bescheiden:

- 1 een aanvraagformulier projectvergunning dierproeven, ontvangen op 13 oktober 2015
- 2 de bij het aanvraagformulier behorende bijlagen:
 - a Projectvoorstel, zoals ontvangen per digitale indiening op 13 oktober 2015;
 - b Niet-technische Samenvatting van het project, zoals ontvangen per digitale indiening op 13 oktober 2015;
 - c Advies van dierexperimentencommissie d.d. 13 oktober 2015, ontvangen op 13 oktober 2015.

Naam proef	Diersoort/ Stam	Aantal dieren	Ernst	Opmerkingen
1: Het met een logger uitrusten van Zwarte Specht en Wespendif	Andere vogels (andere Aves) / wilde wespendif en zwarte specht	15	Matig / moderat e	

Voorwaarden

Op grond van artikel 10a1 lid 2 Wod zijn aan een projectvergunning voorwaarden te stellen

De vergunning wordt verleend onder de voorwaarde dat eventuele go/no go momenten worden afgestemd met de IVD.

In artikel 10, lid 1a van de wet, wordt bepaald dat het verboden is een dierproef te verrichten voor een doel dat, naar de algemeen kenbare, onder deskundigen heersende opvatting, ook kan worden bereikt

anders dan door middel van een dierproef, of door middel van een dierproef waarbij minder dieren kunnen worden gebruikt of minder ongerief wordt berokkend dan bij de in het geding zijnde proef het geval is. Nieuwe onderzoeken naar alternatieven kunnen tot gevolg hebben dat inzichten en/of omstandigheden van het aangevraagde project in de vergunningsperiode wijzigen, gedurende de looptijd van deze vergunning. Indien bovenstaande zich voordoet dient aanvrager dit in overleg met de IvD te melden bij de CCD. De CCD kan in een dergelijke situatie aan de vergunning nieuwe voorwaarden verbinden en gestelde voorwaarden wijzigen of intrekken.

Weergave wet- en regelgeving

Dit project en wijzigingen

Volgens artikel 10c van de Wet op de Dierproeven (hierna de wet) is het verboden om andere dierproeven uit te voeren dan waar de vergunning voor is verleend. De dierproeven mogen slechts worden verricht in het kader van een project, volgens artikel 10g. Uit artikel 10b volgt dat de dierproeven zijn ingedeeld in de categorieën terminaal, licht, matig of ernstig. Als er wijzigingen in een dierproef plaatsvinden, moeten deze gemeld worden aan de Centrale Commissie Dierproeven. Hebben de wijzigingen negatieve gevolgen voor het dierenwelzijn, dan moet volgens artikel 10a5 de wijziging eerst voorgelegd worden en mag deze pas doorgevoerd worden na goedkeuren door de Centrale Commissie Dierproeven.

Artikel 10b schrijft voor dat het verboden is een dierproef te verrichten die leidt tot ernstige mate van pijn, lijden, angst of blijvende schade die waarschijnlijk langdurig zal zijn en niet kan worden verzacht, tenzij hiervoor door de Minister een ontheffing is verleend.

Verzorging

De fokker, leverancier en gebruiker moeten volgens artikel 13f van de wet over voldoende personeel beschikken en ervoor zorgen dat de dieren behoorlijk worden verzorgd, behandeld en gehuisvest. Er moeten ook personen zijn die toezicht houden op het welzijn en de verzorging van de dieren in de inrichting, personeel dat met de dieren omgaat moet toegang hebben tot informatie over de in de inrichting gehuisveste soorten en personeel moet voldoende geschoold en bekwaam zijn. Ook moeten er personen zijn die een eind kunnen maken aan onnodige pijn, lijden, angst of blijvende schade die tijdens een dierproef bij een dier wordt veroorzaakt. Daarnaast zijn er personen die zorgen dat een project volgens deze vergunning wordt uitgevoerd en als dat niet mogelijk is zorgen dat er passende maatregelen worden getroffen.

In artikel 9 staat dat de persoon die het project en de dierproef opzet deskundig en bekwaam moet zijn. In artikel 8 van het Dierproevenbesluit 2014 staat dat personen die dierproeven verrichten, de dieren verzorgen of de dieren doden, hiervoor een opleiding moeten hebben afgerond.

Voordat een dierproef die onderdeel uitmaakt van dit project start, moet volgens artikel 10a3 van de wet de uitvoering afgestemd worden met de instantie voor dierenwelzijn.

Pijnbestrijding en verdoving

In artikel 13 van de wet staat dat een dierproef onder algehele of plaatselijke verdoving wordt uitgevoerd tenzij dat niet mogelijk is, dan wel bij het verrichten van een dierproef worden pijnstillers toegediend of andere goede methoden gebruikt die de pijn, het lijden, de angst of de blijvende schade bij het dier tot een minimum beperken. Een dierproef die bij het dier gepaard gaat met zwaar letsel dat hevige pijn kan veroorzaken, wordt niet zonder verdoving uitgevoerd. Hierbij wordt afgewogen of het toedienen van verdoving voor het dier traumatischer is dan de dierproef zelf en het toedienen van verdoving onverenigbaar is met het doel van de dierproef. Bij een dier wordt geen stof toegediend waardoor het dier

niet meer of slechts in verminderde mate in staat is pijn te tonen, wanneer het dier niet tegelijkertijd voldoende verdoving of pijnstilling krijgt toegediend, tenzij wetenschappelijk gemotiveerd. Dieren die pijn kunnen lijden als de verdoving eenmaal is uitgewerkt, moeten preventief en postoperatief behandeld worden met pijnstillers of andere geschikte pijnbestrijdingsmethoden, mits die verenigbaar zijn met het doel van de dierproef. Zodra het doel van de dierproef is bereikt, moeten passende maatregelen worden genomen om het lijden van het dier tot een minimum te beperken.

Einde van een dierproef

Artikel 13a van de wet bepaalt dat een dierproef is afgelopen wanneer voor die dierproef geen verdere waarnemingen hoeven te worden verricht of, voor wat betreft nieuwe genetisch gemodificeerde dierenlijnen, wanneer bij de nakomelingen niet evenveel of meer, pijn, lijden, angst, of blijvende schade wordt waargenomen of verwacht dan bij het inbrengen van een naald. Er wordt dan door een dierenarts of een andere ter zake deskundige beslist of het dier in leven zal worden gehouden. Een dier wordt gedood als aannemelijk is dat het een matige of ernstige vorm van pijn, lijden, angst of blijvende schade zal blijven ondervinden. Als een dier in leven wordt gehouden, krijgt het de verzorging en huisvesting die past bij zijn gezondheidstoestand..

Volgens artikel 13b moet de dood als eindpunt van een dierproef zoveel mogelijk worden vermeden en vervangen door in een vroege fase vaststelbare, humane eindpunten. Als de dood als eindpunt onvermijdelijk is, moeten er zo weinig mogelijk dieren sterven en het lijden zo veel mogelijk beperkt blijven.

Uit artikel 13d volgt dat het doden van dieren door een deskundig persoon moet worden gedaan, wat zo min mogelijk pijn, lijden en angst met zich meebrengt. De methode om te doden is vastgesteld in de Europese richtlijn artikel 6.

In artikel 13c is vastgesteld dat proefdieren geadopteerd kunnen worden, teruggeplaatst in hun habitat of in een geschikt dierhouderijsysteem, als de gezondheidstoestand van het dier het toelaat, er geen gevaar is voor volksgezondheid, diergezondheid of milieu en er passende maatregelen zijn genomen om het welzijn van het dier te waarborgen.

Wilde dieren

Het vangen van wilde dieren moet volgens artikel 10f van de wet door een deskundig persoon gedaan worden waarbij dieren zo min mogelijk pijn, lijden, angst of blijvende schade ondervinden. Gewonde dieren moeten onderzocht worden en behandeld, tenzij er een wetenschappelijke motivering is om niet te behandelen.

[REDACTED]

Van: [REDACTED]
Verzonden: donderdag 26 november 2015 15:33
Aan: [REDACTED]
Onderwerp: beschikking AVD2015254
Bijlagen: Beslissing projectvergunning dierproeven AVD250002015254.pdf

Geachte heer en dame,
Hierbij stuur ik u alvast de digitale versie van de beschikking en vergunning voor uw projectaanvraag.
Wij wensen u veel succes met het onderzoek.

Met vriendelijke groet,

[REDACTED]

Centrale Commissie Dierproeven www.centralecommissiedierproeven.nl

.....
Bezuidenhoutseweg 73 | 2500 EK | Den Haag
Postbus 20401 | 2500 EK | Den Haag
.....

Let op: vanaf nu heeft de CCD een nieuw e-mailadres info@zbo-ccd.nl. Heeft u ons oude e-mail adres in uw adressenboek, dan vragen we u om dat aan te passen.